

Міністерство освіти і науки України
Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка
Педагогічний факультет
Кафедра образотворчого і декоративно-прикладного мистецтва
та реставрації творів мистецтва

«До захисту допущено»

Завідувач кафедри

_____ Урсу Н. О.

«___» _____ 2019 р.

Дипломна робота

магістра

з теми: «Сім культур в історії Старого міста Кам'янця-Подільського»

Виконала:

Студентка II курсу, ДРМ1-М18 групи
Спеціальність 023 Образотворче мистецтво,
декоративне мистецтво, реставрація
(декоративно-прикладне мистецтво)
Дзюбан Марина Василівна

Науковий керівник:

Підгурний Іван Станіславович,
кандидат мистецтвознавства,
доцент кафедри ОДПМ та РТМ
Рецензент: Віштаченко Вікторія Анатоліївна,
кандидат мистецтвознавства
старший викладач кафедри ОДПМ та РТМ

Кам'янець-Подільський — 2019

ЗМІСТ

ВСТУП	3
Розділ I. МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ КУЛЬТУРНОЇ СПАДЩИНИ ПОДІЛЛЯ	6
1.1 Джерелознавча база дослідження.....	6
1.2 Топографія дослідження культурного середовища Кам’яниччини.	10
1.3 Історіографія національних меншин Поділля	17
Висновки до I розділу	25
Розділ II. ОСОБЛИВОСТІ БАГАТОНАЦІОНАЛЬНОЇ КУЛЬТУРИ КАМ’ЯНЕЧЧИНИ.....	26
2.1 Культурні об’єкти Кам’яничя-Подільського.....	26
2.2 Багатонаціональна спадщина міста Кам’яничя-Подільського	30
2.3 Особливості мистецтва національностей Поділля	39
Висновки до II розділу.....	43
Розділ III ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ ВИВЧЕННЯ КУЛЬТУРИ ПОДІЛЛЯ	44
3.1 Значення символіки народностей.....	44
3.2 Сучасні техніки і технології виконання колажів на прикладі створення композиції «Сім культур в історії старого міста Кам’яничя-Подільського».....	50
Висновки до III розділу	55
ВИСНОВКИ.....	56
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	59
ДОДАТКИ.....	67

ВСТУП

Актуальність дослідження: є очевидним з огляду на багатовікову історію проживання національних меншин у досліджуваному регіоні в попередні періоди історії та відсутність комплексного вивчення стану й ролі розвитку Кам'янецьчини. Дипломна робота передбачає узагальнене висвітлення діяльності національно-культурних товариств, відродження їх культурного та духовного життя. У дослідженні особлива увага приділена культурним та мистецьким об'єктам. Важливою проблемою нині є створення об'єктивної етнічної історії, що повністю відповідає відродженню і зростанню національної та етнічної самосвідомості. Основою етнонаціональної свідомості, як відомо, є уявлення про історичну долю свого народу, його історичні традиції. В умовах зростання національної самосвідомості почуття причетності до свого народу активізується, зростає інтерес до історичного минулого, до витоків національної культури.

Кам'янець-Подільський — древнє місто біля річки Смотрич, що здавна привертало увагу археологів, істориків, літераторів, кінематографістів.

Сьогодні, велику історичну несправедливість щодо з найчисленніших в Європі націй — української, вдалося вправити шляхом вільного самовизначення народу. В центрі уваги суспільного життя опинилися права та свободи особистості які є головними, питання самовизначення малочисельних народів, національних меншин та пріоритет прав людини.

Кам'янець-Подільський це місто, що має самобутню унікальну культуру, у традиціях та звичаях якої відчувається подих нашої славної минувшини.

Багато мистецького джерела стародавнього Кам'янця-Подільського сягають незвіданих глибин нашого минулого. Черпаючи звідти натхнення в сюжетах Кам'яної квітки, художники разом із майстрами народної творчості з сивої давнини і до сьогодні оспівують її неповторну велич та красу.

Розгляд художнього життя міста необхідний для усвідомлення процесів, що відігравали чи не вирішальну роль у розвитку культури краю. Він ускладнюється умовами, які формуються в регіоні упродовж століть. Насамперед, це спільна екзистенція багатонаціонального складу населення, а також численні навали ворогів, що вносили свої корективи у зодчество міст і містечок краю. Історична, геокліматична та культурологічна специфіка зумовила стилістику та типологію сакральної, оборонної та світської архітектури. У свою чергу сакральна архітектура Кам'янця містить споруди різних релігійних конфесій: православні, католицькі, іудейські, ісламські та інші.

Мета дипломної роботи полягає у розкритті сутності багатокультурної спадщини Кам'янця-Подільського у процесі виконання графічних колажів.

Завдання дослідження:

- проаналізувати наявні та фактологічні джерела з тематики дослідження;
- описати топографію культурного середовища Старого міста Кам'янця-Подільського;
- розглянути історіографію національних меншин Поділля;
- проаналізувати культурні об'єкти Кам'яниччини;
- дізнатися про багатонаціональну спадщину міста;
- з'ясувати особливості мистецтва Кам'янця-Подільського;
- описати значення символіки народностей Кам'яниччини;
- розглянути сучасні техніки виконання колажу.

Об'єкт дослідження: історія Старого міста Кам'янця-Подільського.

Предмет дослідження: сім культур в історії Старого міста Кам'янця-Подільського.

Методи дослідження: до загально-наукових методів належать: фактологічний, представлений виявленням і вивченням візуального матеріалу; аналітичний представлений аналізом літературних джерел; метод порівняльного

аналізу, представлений порівняльним аналізом концепції, а також дослідницька робота.

Наукова новизна дослідження: виконано дослідження, що характеризує розвиток національних меншин Поділля протягом XI — XX ст., крізь призму мультикультурного мистецтва краю. Практичним результатом дослідження є уточненні поняття «колаж» та його особливостей в сфері графічного дизайну XXI ст.

Теоретичне значення роботи: матеріали дипломної роботи можуть застосовуватися як загальний методичний матеріал і відповідає загальній тематиці досліджень кафедри образотворчого і декоративно-прикладного мистецтва та реставрації творів мистецтва.

Практичне значення дипломної роботи: полягає в реалізації ідеї як посил збагачення та збереження культурних цінностей. Апробація дослідження здійснювалась на звітній конференції студентів та магістрантів мистецьких спеціальностей Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Отримані результати дослідження та висновки можуть застосовуватись у подальшому розвитку теми культури національних меншин на Поділлі.

Структура дослідження: дипломна робота складається зі вступу, трьох розділів, поділених на підрозділи, висновків, списку використаних джерел та додатків.

ВИСНОВКИ

Розв'язавши поставлені завдання можна зробити наступні висновки: джерелознавча база дослідження дає зрозуміти, що у Хмельницькій області за кількістю фондів, історичної документальної інформації займає одне із провідних місць у системі державних архівних установ. Наша історична минувшина сучасної області прослідковується глибоко у минулі століття. Приблизно до 1569 року Київщину, Поділля і більшу частину Волині ділили між собою Польща і Литва.

Описано топографію культурного середовища Старого міста Кам'янця-Подільського. Вивченню історичної топографії Кам'янця-Подільського кінця крізь призму історіографії, що дає підстави стверджувати, що досліджувана проблема привертала і привертає увагу дослідників більше аніж раніше. Та недостатньо дослідженою залишається проблема територіальних меж міста, чисельності його мешканців, щільності розселення, атрибуції багатьох пам'яток, їх місцезнаходження.

Розглянуто історіографію національних меншин Поділля. Проаналізовано культурні об'єкти Кам'янецьчини. Гнані міжнародними етносами війнами та конфліктами, в пошуках мирних земель дружніх народів з'являються на Поділлі представники інших народностей. З давніх часів цей край став колискою багатьох національних культур, які в свою чергу асимілюючись, збагачуючи одна одну створили унікальне явище, назва якому Подільський етнос.

Саме ось на цьому тлі власної, суто української автентичної культури, ще з дохристиянських часів виникає та поступово розвивається унікальне етнокультурне явище. Воно формується безпосередньо під впливом комплексу духовно-культурних цінностей, що принесли на Поділля інші народи.

Дізналися про багатонаціональну спадщину міста. Досліджено, що за багато століть на Поділлі склалося унікальне соціокультурне середовище. І в рукотворній красі краю, його величі і досягненнях сплелися руки, душа і розум

подолян — українців, росіян, білорусів, поляків, євреїв, німців, вірменів — щирих, лагідних, доброзичливих, гарних людей — великих працелюбів і патріотів рідної землі.

Камянець-Подільський — це не лише прадавня столиця Поділля, а й колиска, яка виплекала національно-культурний пласт різних народів. Кожний історичний період залишив свій відбиток. Є тут православні і католицькі храми, є навіть мусульманський мінарет, що його прибудували турки до стін Кафедрального костюлу, фортеця з їхні чисельними вежами.

Багатонаціональна культура Поділля об'єднана спільною метою, творчими здобутками має сприяти загальній злагоді та розвитку сучасного українського суспільства.

Взаєморозуміння націй і народностей шляхом пізнання культурних цінностей кожної з них формування культури міжнародного спілкування, збереження культурно-моральної єдності всіх національностей

З'ясували особливості мистецтва Кам'янця-Подільського. Описали значення символіки народностей Кам'яниччини.

Опрацювавши матеріал можемо сказати, що цінність символів полягає в тому, що їх відродження й збереження забезпечує розвиток кращих рис народу, його менталітету, емоційних та інтелектуальних особливостей, примноження матеріальних і духовних надбань нації.

Розглянуто сучасні техніки та технології виконання колажу. Мистецтву графіки притаманні особливі образи і асоціації, що пов'язані з художнім мисленням митця та його мисленням в «матеріалі» й естетичним відчуттям, художнім сприйняттям реального світу.

Процесом художнього пізнання особистості здійснюється за умов цілеспрямованого накопичення досвіду, якісний рівень якого зумовлюється образотворчою діяльністю. Рух мистецтва загалом складається з величин

постійних і змінних. Розвиток тенденцій, що на деякий час стають панівними, домінуючими, спирається на певні традиції минулого.

Таким чином, мистецтво з часом знаходило свого поціновувача, отримуючи розвиток у майбутньому. Відсутність у ній єдиної чіткої побудови, так званої однозначної тенденції, — це, можливо, найкраща схема тогочасного процесу, яка найбільше засвідчує його існування

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Айсманн К., Порто Д., Дугган Ш. Характеристики Маски и композиция в Photoshop Москва : Вильямс, 2013. 600 с.
2. Сецинский Е. Город Каменец-Подольский. Историческое описание. К. : Тип. С. В.Кульженко, 1895. 248 с
3. Сбітнєва Н. Тенденції розвитку сучасного графічного дизайну: повернення до рукотворності / Н. Сбітнєва // Вісн. Харк. держ. акад. дизайну і мистецтв. Харків, 2015. № 4. С. 60-66.
4. Скрипник А. Ю. Державні установи Подільської губернії 1793-1914 рр. : монографія. Кам'янець-Подільський : ПП Мошинський В. С., 2012. 228 с. (С. 207-208).
5. Скрипник А. Ю. Подільські губернатори першої половини ХІХ ст. // Матеріали ХІ Подільської історико-краєзнавчої конференції. Кам'янець-Подільський : Оіюм, 2004. С. 197.
6. Слободянюк П. Я. Культура Хмельниччини. Хмельницький : Поділля, 1995. 387 с.
7. Суровий А. Ф. Освітні заклади національних меншин на Поділлі в 1920-х роках /Культура Поділля: історія і сучасність. Хмельницький: Поділля, 1993. -С. 285-287; Савчук Н.О.
8. Расширенный терминологический словарь к курсу «История зарубежной литературы: XX век» : учебн. пособие / сост. : И. А. Попова-Бондаренко, Л. А. Рыжкова. Донецк : ДонНУ, 2007. 127 с
9. Рафальський О. О. Національні меншини України у ХХ столітті: Історіографічний нарис. К. : Поліус, 2000. 446 с.
10. Ращупкін О. І. Трубочанінов С. В. Кам'янець на Поділлі. Кам'янець-Подільський : Оіюм, 2008. 112 с.
11. Решетова М. В. Коллаж и перформанс как стратегии размывания границ между традиционными практиками искусства // Вестник ОГУ №9 (145). 2012.

12. Решетова М. Коллаж и перформанс как стратегии размывания границ между традиционными практиками искусства // Вест. Оренбург. гос. ун-та. Оренбург, 2012. №9(145). С. 65-69.
13. Рисунок. Живопись. Композиция. М., 1989.
14. Рижова І. Наукові основи дизайну // Гуманітар. вісн. Запорізької держ. інженерної академії. Запоріжжя, 2015. № 65. С. 109-122
15. Ващук Д. П. Проблема входження Поділля до складу Великого князівства Литовського в другій половині XIV ст. : історіографічний аспект // Кам'янець-Подільський у контексті українсько-європейських зв'язків: історія і сучасність : Збірник наукових праць за підсумками міжнародної науково-практичної конференції. Кам'янець-Подільський, 2004. С. 40-42.
16. Врона И. Художественная жизнь советской Украины. Очерк первый // Художественная школа Советское искусство. 1926. №10. С. 47.
17. Винникова Ю. Рауль Хаусман [Электронный ресурс]. Режим доступа: <https://artifex.ru>. Загл. с экрана. Дата звернення 01. 06. 2018.
18. Виппер Б. Р. Введение в историческое изучение искусства. М., 1985.
19. Гаркавец О. Вірмено-кипчацькі рукописи в Україні, Вірменії, Росії. К. : Українознавство, 1993. 328 с.
20. Гайдамашко В. Спочатку було магдебурзьке право...: Самоврядування // Кам'янець-Подільський вісник. Кам'янець-Подільський. 2001. 14 грудня. С. 5.
21. Графічні техніки та їх можливості : методичні рекомендації для художніх шкіл / Рибалко Л.А. Київ : ІНК ОС, 2006. С. 20, 25.
22. Григорчук П. С. Польське населення на Поділлі у 20-ті роки. 2008. С. 17.
23. Годичное собрание Подольского Епархиального Историко-статистического Комитета в новом помещении Древнехранилища / Подольские епархиальные ведомости. 1903. № 10. Ч. неоф. С. 241-243.
24. Гончаров А. Д. Об искусстве графики. М., 1960.

25. Дизайн и основы композиции в дизайнерском творчестве и фотографии. Минск : Харвест, 2010.
26. Дмітрієва Н.А. Коротка історія мистецтв. М. : Мистецтво, 1990. С. 11-32.
27. Завальнюк О. М. Українська еліта і творення національної університетської освіти: фундатори й будівничі (1917-1920 рр.). К.-Подільський : Абетка : НОВА, 2005. 495 с
28. Завальнюк О. М., Комарніцький О. Б. Кам'янець-Подільський в Українській революції 1917-1920-х рр. Кам'янець-Подільський : Аксіома, 2010. 116 с.
29. Зеркаль М. Історіографічний аналіз висвітлення історії освіти національних меншин в Україні (1991-2012 рр.) // Науковий вісник Миколаївського національного університету імені В. О. Сухомлинського. Сер. : Історичні науки. 2013. Вип. 3.35. С. 278-286.
30. Крамар С. І. Місто Кам'янець на Поділлі у XIV-XVIII століттях: магдебурзьке право, судочинство та самоврядування громад // <http://podolie.com/index.php?o=99>.
31. Крамар С. Місто Кам'янець на Поділлі у XIV-XVIII століттях: магдебурзьке право, судочинство та самоврядування громад. Історико-правовий нарис. Кам'янець-Подільський : П. П «Медобори-2006», 2010. 336 с.
32. Крикун М. Витоки повітового устрою Подільського воєводства // Його ж. Подільське воєводство у XV-XVIII століттях. Львів, 2011. С. 88-91.
33. Крючкова В. А. Большая российская энциклопедия : коллаж; Большая российская энциклопедия : [гл. ред. Осипов Ю. С]. М. : 2004-2017. Конго, 2009. 481 с.
34. Кловак Г. Педагогічна і просвітницька діяльність українських громад (друга половина XIX початок XX ст.) // Рідна школа. 2002. № 11. С. 70-72.

35. Коренізація і національні меншини Поділля у 20-30-х рр. ХХ століття. К. : Рідний край, 1999. 73 с
36. Ковальчук А. М. Історичні передумови виникнення мистецького осередку на Поділлі // Мистецька спадщина Поділля у контексті полікультурного європейського простору : зб. наук. пр. за результатами Міжнарод. наук.-практ. семінару. Кам'янець-Подільський : Кам'янець-Подільський національний університет ім. Івана Огієнка, 2010. 212 с. С. 87-92.
37. Колаж. [Електронний ресурс]. Режим доступу: www.intelros.ru/pdf/Kollag/1999_2/6.pdf. Загл. с екрана. Дата звернення 07. 06. 2019.
38. Колісниченко Г. Колаж в образотворчому мистецтві: термінологія, класифікація та проблема вивчення // Вісн. Харк. держ. акад. дизайну і мистецтв. Харків, 2011. № 6. С. 153-155.
39. Лаврентьева Є. З. Російський Авангард 1910-1920-х років і проблема колажу : матеріал і фактура в колаж. / Є. З. Лаврентьева. изд-во Наука, 2005. 316-331 с.
40. Лазарович М. Етнодемографічна специфікація та соціально-професійна стратифікація національних меншин на Україні напередодні національної революції 1917-1921 рр. // Українська думка : минуле, сучасне, майбутнє : Щорічник. Вип. 17. Тернопіль, 2012. С. 72-89.
41. Лашо Ж. М. Коллаж / Монтаж // Коллаж-2. Социально-философский и философскоантропологический альманах. М., 1999. С. 57-63.
42. Люстрация Каменецкого староства 1565 г. // АЮЗР. Ч. VII. Т. II. К., 1869. С. 165-215.
43. Мельничук А. Л. Єврейське населення в долині міста Бердичева // Національні меншини Правобережної України : історія і сучасність. Житомир: Волинь, 1999. С. 58-61

44. Михайловський В. Еластична спільнота. Подільська шляхта в другій половині XIV 70-х роках XVII століття. К., 2012. С. 30-31.
45. Михайловський В. Правління Коріатовичів на Поділлі: (1340-ві 1394 рр.): соціальна структура князівського оточення // Український історичний журнал. К., 2008. №5 (488). С. 34-47.
46. Міронова І. С Національні меншини України. Навчально-методичний посібник. Миколаїв Одеса : ТОВ ВІД, 2006. 305 с
47. Молочко В. Photoshop CS4 Extended для фотографов и дизайнеров на примерах. БХВ-Петербург : Санкт-Петербург, 2009. 448 с.
48. Національні відносини в Україні у ХХ ст. : збірник док. і матер. / упор. : М.І. Панчук, І.Л. Гошуляк, С. С. Діброва та ін. К. : Наук. думка, 1994. 570 с
49. Орловський Л. Єврейська община Поділля в дослідження зарубіжних та українських вчених // Питання історії України. 2009. Т. 12. С. 193-201.
50. Описание города Каменца, составленное комиссиею, наряженною каменецким старостою 1700 г. Сентября 15 // АЮЗР. Ч.VII. Т.I. К., 1869. С. 536-584.
51. Паравійчук А. Г. Видатний історик Поділля : Бібліографічний покажчик праць Ю. Й. Сіцинського з історії краєзнавства Поділля. УІЖ, 1968, № 9
52. Педан І. Колаж в арт-дизайні: становлення та художні особливості / І. Педан // Вісн. Харк. держ. акад. дизайну і мистецтв. Харків, 2015. № 2. С. 44-49
53. Петров М. Місто Кам'янець-Подільський в 30-х роках XV XVIII століть: проблеми соціально-економічного, демографічного, етнічного та історико-топографічного розвитку. Міське і замкове управління. Кам'янець-Подільський, 2012. С. 27-28, 213-214.
54. Петров М. Б. Місто Кам'янець-Подільський в 30-х роках XV-XVIII століть: проблеми соціально-економічного, демографічного, етнічного та

історико-топографічного розвитку. Міське і замкове управління. Кам'янець-Подільський : Аксіома. 480 с.

55. Прокді Р. Photoshop на приємерах. Практика, практика и только практика. Санкт-Петербург: Наука и техника, 2016. 272 с.

56. Поділля під владою Литви / Упорядники Вашук Д., Мошак М. : Монографія. Кам'янецьПодільський, 2009. 160 с.

57. Публіка Т. В. Культурне життя на Поділлі в 20-30-ті роки ХХ ст. // Наукові записки ВДПУ імені М. Коцюбинського. Вип. 10. Серія: Історія. Вінниця, 2006. 125 с.

58. Публіка Т.В. Культурне життя на Поділлі в 20-30-ті роки ХХ ст. // Наукові записки ВДПУ імені М. Коцюбинського. Вип. 10. Серія : Історія. Вінниця, 2006. 125 с.

59. Троицкая А. Коллаж : пространство и структура. История развития и проблематика». М. : LAP Lambert Academic Publishing, 2011. 120 с

60. Твердохлебова Я. М. Методика художньо-графічної підготовки майбутнього вчителя образотворчого мистецтва // Зб. наукових праць. Педагогічні науки. Випуск LXXX1, Том № 3. Херсон, ХДУ, 2018. С. 87-92.

61. Твердохлібова Я. М. Художня графіка як навчальна дисципліна підготовки вчителів образотворчого мистецтва // Науково-практичний журнал Південного наукового центру АПН України: Наука і освіта №4, 2009. С. 124-127.

62. Україна: литовська доба 1320-1569 / О. Русина, І. Сварник, Л. Войтович [та ін.]. К. : БалтіяДрук, 176 с.

63. Фріман М. Работа с цветом в цифровой фотографии. Практическое руководство. Киев : Добрая книга, 2014. 194 с.

64. Філінюк А. Г. Кам'янець-Подільський на межі ХVІІІ ХІХ століть // Кам'янецьПодільський у контексті українсько-європейських зв'язків: історія і сучасність. Зб. наук. праць за 37 підсумками міжн. наук.-практ. конф.

«Кам'янець-Подільський у контексті українсько-європейських зв'язків» (16-17 травня 2003 р.). Кам'янець-Подільський: Кам-Поділ. держ. ун-т, 2004. С. 54-58.

65. Хачирова М. Photoshop CS4. Секреты и трюки. Москва : АСТ, 2010. 328 с.

66. Чорний С. Національний склад населення України в ХХ сторіччі. Довідник. К. : ДНВП Картографія, 2001. 88 с.

67. Polona. Електронний ресурс]. Режим доступу <https://polona.pl/search/?query=greim&filters=public:1> Загл. с екрана. Дата звернення 11. 06. 2019.

68. Zdiory specjalne. Електронний ресурс]. Режим доступу http://www.pauart.pl/app/artwork?id=BZS_RKPS_12219_k_15. Загл. с екрана. Дата звернення 22. 06. 2019.

69. Adamowicz E. Surrealist Collage in Text and Image: Dissecting the Exquisite Corpse. С. : Cambridge University Press, 1998. 268 p.

70. Brommer G. Collage Techniques: A Guide for Artists and Illustrators. 1994. 160 p

71. Jureczko A. Dokument lokacyjny Kamieńca Podolskiego // Kamieniec Podolski. Studia z dziejów miasta i regionu / Pod red. Feliksa Kiryka. Kraków, 2000. T.1. S. 61-63.

72. Kurtyka J. Repertorium Podolskie. Dokumenty do 1430 roku // Tegoż. Podole w czasach jagiellońskich. Studia i materiały / Opracował Maciej Wilamowski. Kraków, 2011. S. 325-328.

73. Lashaud J.-M. Collages, montages, assemblages au XX-e siècle. 2018. 322 p

74. Przyboś K. Uzędnicy województwa Podolskiego XV-XVIII wieku (Powiaty Czerwnogrozki, Kamieniecki, Latyczowski, Latyczowski) : Spisy. Kraków : Uniwersytet Jagielloński, 1994. 214 s.

75. Ruddick Bloom S. Digital Collage and Painting: Using Photoshop and Painter to Create Fine Art. W. : Focal Press, 2006. 608 p.

76. Varet P. J. Histoire de l'art du collage. P : Amazon Media EU S.à r.l., 2015.
93 p.